

Egy liturgikus kuriózum A Missale Romanum Sinice redditum

„És jelt teszek rájuk, és akik közülük megsza-
badulnak, elküldöm a nemzetekhez a tengerre,
[...] a távol szigetekbe azokhoz, kik nem hallot-
tak felőlem, és nem látták az én dicsőségemet. És
hirdetni fogják dicsőségemet a nemzeteknek.”

(Iz 66,19)

Kutatócsoportunk, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Liturgiátörténeti Kutatócsoportja több mint egy évtizede gyűjti, rendszerezi és elemzi a római rítus középkori és kora újkori helyi változatainak, ún. úzusainak fennmaradt liturgikus könyveit. A beszerzett források digitális másolata és elemzésük az *Usuarium* digitális adatbázisban érhető el. Az előző öt éves kutatási ciklus, a Missalia-projekt fókuszában – nevének megfelelően – a mise, valamint ezáltal a misekönyvek álltak.

A Missalia-projekt befejeztével egy érdekes és egyedülálló liturgikus könyvvel bővítettük kutatásunk forráskörét és adatbázisunkat. Ez a római misekönyv klasszikus kínai nyelvű fordítása – latin címe *Missale Romanum Sinice redditum*, kínai címe *Misà jīngdiǎn* –, mely 1670-ben jelent meg Pekingben, a jezsuita rendház nyomdájában.

A könyv tartalomjegyzékének (indexének) átírását és fordítását id. dr. Kósa Gábor, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Kínai Tanszékének oktatója készítette. Köszönettel tartozunk neki munkájáért és a kutatócsoportunkkal való együttműködésért.

Bár a római katolikus egyház hivatalos és elsődleges liturgikus nyelve a latin, ez már a középkorban és a kora újkorban sem volt abszolút szabály. A 17. században a Szentszék számos engedélyt adott a missziós területekre, lehetővé téve az adott misszió papjai számára, hogy a liturgia végzése során különböző mértékben használják a helyi nyelveket (ez lehetett valamely másik szent nyelv vagy a népnyelv is). Ebben a folyamatban Kína az első között volt: 1615-ben V. Pál pápa engedélyezte a jezsuitáknak, hogy kínai nyelven végezzék a misét és a zsolozsmát, valamint szolgáltassák ki a szentségeket.

Kezdetben rendkívül gyümölcsöző teológiai és filozófiai párbeszéd bontakozott ki a jezsuita misszionáriusok és a kínai szellemi elit között. Ugyanakkor ez az időszak átmenetinek bizonyult, és a császári kormányzat 1724-ben végül kiutasította Kínából a katolikus papokat. A misszió és az evangelizáció eredményesebbé tétele érdekében Lodovico Buglio jezsuita tudós (teológus, matematikus, poliglott) fáradtságos munkával elkészítette a római liturgikus könyvek kínai nyelvű fordítását. Módszerét egyszerre jellemezte a mély teológiai alaposág és a rendkívüli leleményesség. Elsőként a római misekönyv fordítása jelent meg 1670-ben, ezt követte a római breviárium 1674-ben, végül pedig a rituále 1675-ben.

Jelen írással erre a kínai nyelvű misekönyv-fordításra szeretnénk olvasóink figyelmét irányítani. Az 1670-es *Missale Romanum Sinice redditum* digitalizált változata teljes terjedelemmel elérhető az *Usuarium* 8263-as jelzetén. A könyv adatlapján megtalálhatóak a kiadás fontosabb nyomdai és katalógusadatai. Ez alatt olvasható a könyv indexe, azaz tartalomjegyzéke. Az indexcímkéknél megtalálható az adott szertartás nevének klasszikus kínai karakterekkel írt formája, mellette annak szabványos transzliterált változata, végül a címek szó szerinti angol fordítása.

Ha összehasonlítjuk, láthatjuk, hogy a kínai misekönyv a *Missale Romanum* 1629-es kiadása (*Usuarium* 495) alapján készült, hűen követi annak szerkezetét és főbb tartalmi elemeit.

A cím a kínai mellett latinul is szerepel, amely kifejezetten említi, hogy a kiadás V. Pál pápa engedélyével készült. A misekönyvek elején rendre megtalálható naptár mellett a kínai miszálé egy külön fejezetet is tartalmaz, amely a nyugati naptári évek és hónapok felépítését ismerteti. Ugyanakkor a kínai könyv el is hagy néhány elemet: a temporáléban a nagyböjti köznapok miséi, valamint pünkösd vigíliája teljesen hiányzik, a nagyheti szertartások pedig rövidített formában szerepelnek. Más szertartások, mint a templomszentelési (dedikációs) mise vagy a házasságkötés rítusa, szintén hiányzik.

Érdekes továbbá megfigyelni, hogy a kínai miszálé milyen szorosan követi az 1629-es *Missale Romanum* szokatlan szerkesztési megoldásait, amelyek még a római kiadási hagyomány összességében is egyedülállóak. A temporále végén mindkét könyv szóról szóra kiírja a vízkereszt utáni vasárnapok propriumát, amelyeket a római hagyomány szerint az egyházi év végén kellett elmondani, amennyiben maradtak „üres”, azaz saját liturgikus tételek nélküli vasárnapok. Az általános megoldás ezen a ponton az volt, hogy a könyv csak utal rá, melyik vasárnaphoz kell visszalapozni. Illetve, a misepropriumok után mindkét könyv tartalmaz egy rituále-függelékét, azaz különböző szentelések

és áldások papok számára összeállított gyűjteményét. Ugyanakkor a kínai könyv szelektál az 1629-es római misekönyv elemei között, például elhagyja a húsvétvasárnapi ételszenteléseket.

Különösen érdemes kitérnünk a keresztény kifejezések fordításának kérdésére. Ha megnézzük, a legtöbb keresztény ünnep neve körülírásból származik. Például, nagycsütörtök 'Az Eucharisztia – szó szerint 'A Szent Test' – megalapítása', nagypéntek pedig 'A nagyhét hatodik napja – Jézus szenvedése' nevet kapta, az ünnep tárgyának megfelelően. Ugyanakkor nagyszombat egyszerűen 'A nagyhét hetedik napja'. Gyertyaszentelő Boldogasszony úgy szerepel, mint 'Jézusnak a Templomban, Szent Anyja által való bemutatásának ünnepe', vízkereszt 'A háromkirályok imádása' – pontosabban 'udvarlása' –, pünkösd pedig 'A Szentlélek eljövételének vasárnapja'.

A helyzet még összetettebb a liturgikus műfajok esetében. Az örömet kifejező „Alleluja” szót, amelyet a kereszténység kezdeteitől kezdve lefordíthatatlannak tekintettek, a kínai misszále is eredetiben őriz meg, ugyanakkor a kínai kiejtéshez igazítja „yàlèlù yà” alakban. Ami a könyörgéseket illeti, a *collecta* egyszerűen 'imádság'-ként (*zhùwén*) szerepel; a *secreta* fordítása – követve a latin nyelvben már korábban megjelent téves etimologizálást – 'csendes ima' (*mòzhù*); végül a *postcommunio* a jelentésének és funkciójának megfelelő 'áldozás utáni ima' (*lǐng shèngtǐ hòu zhùwén*) nevet kapta. Az evangélium – amely a görög 'örömhír' kifejezésből származik –, úgy fordíttatott le kínaira, hogy *wànrlüè jīng*, ami azt jelenti, 'a tízezer nap összefoglalása', utalva a kínai időszemléletre, amelyben a tízezres szám a teljességet jelenti, időben értve a világ teljességét. Ez az elképzelés hasonló ahhoz, amit a latin „saecula” szó kifejez, amely egyaránt utal a világra térbeli értelemben és történelmének egy korszakára, amint a könyörgések „per omnia saecula saeculorum” zárlatában is szerepel.

A fordítás, amint azt fentebb említettük, a Szentszék jóváhagyását bírta, ugyanakkor a fordítási és kiadási munkálatok nagyon sok időt, évtizedeket vettek igénybe, és mire végül elkészült, az új pápa a kínai nyelv használatára szóló korábbi engedélyt visszavonta. Így ez a kiadás, noha eredendően gyakorlati használatra szánt szerkönyvnek szánták, nagy valószínűséggel végül soha nem miséztek belőle.

Mindazonáltal az 1670-es *Missale Romanum Sinice redditum* egy rendkívül érdekes dokumentum a 17. századi távol-keleti katolikus misszió és inkultúráció világából. Az *Usuarium*-adatbázisban más kínai liturgikus könyvek is megtalálhatóak – egyelőre feldolgozás nélkül, csak digitális másolatként – a *Uses fül China*, azaz Kína adatlapja alatt.

A könyv latin nyelvű, illusztrált címdala:

Missale Romanum auctoritate Pauli V pontificis maximi Sinicè redditum a patre Ludovico Buglio Societatis Iesu Panormitano. Pekim in Collegio eiusdem Societatis, anno MDCLXX